

Výskum a ochrana cicavcov na Slovensku

V rámci rozbiehajúcich sa zoologických aktivít Slovenskej agentúry životného prostredia (SAŽP) sme sa už v roku 1994 rozhodli usporiadať konferenciu zameranú na aktuálnu problematiku cicavcov. Dôvodom bolo viacero. Mnoho zástupcov z tejto triedy stavovcov je pre verejnosť príťažlivých, a tak patria k vlajkovým druhom ochrany prírody. Väčšina zoológov, pôsobiacich v radoch ochrany prírody, sa venuje (a dodnes venuje) najmä vtákom a cicavcom. Cicavce sa už od počiatku ľudskej civilizácie uplatňovali ako potrava, konkurenti, či dokonca predátori človeka. Hoci domestikácia podmienila zásadnú zmenu (pričom cicavce sú najdôležitejšou triedou zo všetkých domácich zvierat), tlak človeka na ne v celosvetovom ponímaní pretrváva. Vybrané skupiny (najmä kopytníky) a druhy voľne žijúcich cicavcov sú naďalej lovené (legálne či ilegálne) predovšetkým zo športových, ako aj komerčných dôvodov. Mnohé druhy cicavcov, ktoré negatívne zasahujú do ľudských aktivít, patria k tzv. konfliktným druhom. Populácie viacerých (predovšetkým chránených a ohrozených) druhov je však potrebné udržiavať v optimálnej štruktúre a minimalizovať dané konflikty.

Nedostatok kvalitných dát

Na druhej strane boli antropogénne zmeny biologickej diverzity počas posledných rokov vo vzťahu k ľudskej histórii mimoriadne rýchle a najvýznamnejšie príčiny týchto zmien sú buď ustálené alebo ich intenzita vzrastá. Stále intenzívnejší a širší dosah ľudských aktivít a technológií na biosféru zasahuje aj cicavce a navyše došlo k mnohonásobnému zrýchleniu prirodzeného tempa vymierania ich druhov.

Ochrana cicavcov preto predstavuje mimoriadne zložitú problematiku najmä v tom, že musí byť efektívna v kontexte vedeckom, napr. ako efektívne a účinne chrániť dané druhy a ich prostredie, a aj v normatívnom, napr. ktoré druhy chrániť a prečo, t. j. v stanovení ochranných priorit. Navyše manažmentové rozhodnutia boli a sú často ovplyvnené nielen časovým stresom, ale tiež nízkou kvalitou empirických informácií (ochranu prírody na Slovensku dodnes frustruje a hendikepuje celoplošný nedostatok kvalitných dát).

Určitou inšpiráciou boli úspešné a obľúbené Stredoslovenské ornitologické konferencie, ktoré sa od roku 1989 s ročnou periodicitou konajú vo Zvolene. Cieľom pripravovaného podujatia malo byť stretnutie zoológov z radov štátnej ochrany prírody a z vedeckého prostredia a prezentácia výsledkov výskumov i manažmentových aktivít, výmena skúseností, naznačenie problémov a potrieb – „pohľad ochrany prírody“ a prezentácia výsledkov vedeckých aktivít – „pohľad vedcov“ (naznačenie smerovania výskumu z ich pohľadu). Na ich základe sa pokúsili načrtnúť smerovanie ďalšieho výskumu a praktickej starostlivosti o cicavce a hľadanie spoločného riešenia najzávažnejších otázok danej problematiky.

Prvé konferencie

Konferencia *Výskum a ochrana cicavcov na Slovensku* sa uskutočnila v dňoch 12. – 13. októbra 1994 v priestoroch Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Jej organizátormi boli Slovenská agentúra životného prostredia – centrum Banská Bystrica a Stredoslovenská pobočka Slovenskej zoologickej spoločnosti SAV Zvolene. Zúčastnilo sa jej vyše 60 zaregistrovaných zástupcov orgánov a organizácií štátnej ochrany prírody, pracovísk SAV, rezortných výskumných ústavov, vysokých škôl a múzeí zo Slovenska, Českej republiky, Poľska, Maďarska a Spolkovej republiky Nemecko. Z konferencie vyšiel samostatný zborník. Účastníci zhodnotili, že konferencia splnila svoj účel a je potrebné usporadúvať ju pravidelne.

Aj preto sa takmer presne po roku, 13. – 14. októbra 1995, pri príležitosti Roku ochrany európskej prírody ENCY 1995, uskutočnila druhá konferencia s rovnakým názvom. Vzhľadom na priestorové problémy sa konala v zasadačke Ústavu ekológie lesa SAV vo Zvolene, ktorý bol spoločne s SAŽP-centrum jej organizátorom. Aj napriek účasti vyše 70 zaregistrovaných odborníkov sa ukázalo, že ročná periodicitu je v prípade konferencie o cicavcoch (na rozdiel od vtákov, pretože ornitológov je, najmä zásluhou širokej základne výborných amatérov, podstatne viac, a tým pádom aj kvalitných príspevkov, prezentovaných každoročne na konferencii) pomerne krátko, preto sa konferencie ďalej organizovali v dvojročných intervaloch a výstupy z nich vychádzali aj naďalej v samostatných zborníkoch.

V roku 2000 vznikla Štátna ochrana prírody SR (ŠOP SR). Táto organizácia prevzala aj úlohu hlavného organizátora konferencií. V roku 2007 pribudla k tradičným organizátorom (ŠOP SR Banská Bystrica a Ústav ekológie lesa SAV Zvolene) Katedra biológie a ekológie Fakulty prírodných vied UMB v Banskej Bystrici.

10. konferencia

V dňoch 14. – 15. októbra 2011 sa v priestoroch ÚEL SAV vo Zvolene uskutočnila už desiatu konferencia *Výskum a ochrana cicavcov na Slovensku*. Zúčastnilo sa jej vyše 90 zaregistrovaných účastníkov zo Slovenska a Českej republiky, ktorí spolu prezentovali 25 referátov v rámci vedeckého programu, 3 zaujímavé prednášky a videofilmy vo večernom programe a vystavili 5 posterov. V rámci konferencie sa uskutočnili aj dva workshopy. V prvom, „Zubor hrivnatý na Slovensku – odkiaľ kam a ako ďalej?“, sa účastníci venovali realizácii programu zachrany tohto druhu. Druhý, nazvaný „Ako ďalej, konferencia?“, bol určený na zhodnotenie doterajších konferencií a na načrtnutie ich budúcnosti. Či má v dnešnej dobe vôbec zmysel pokračovať v ich organizovaní?

Foto: Peter Urban

Z desiatej konferencie *Výskum a ochrana cicavcov na Slovensku*

Pôvodne šlo najmä o podujatie pre odborníkov z radov štátnej ochrany prírody, ktorí sa v súčasnosti, vzhľadom na rôzne problémy, stavajú k účasti na nej pomerne rozpačito. Na druhej strane je potešiteľná účasť odborníkov z vedeckých inštitúcií, ale tiež doktorandov z univerzít. Zborník z konferencií (dosiaľ ich vyšlo 9) sa stali vhodným miestom pre publikovanie výsledkov ich záverečných prác. Z diskusie vyplynula potreba organizovania konferencie aj v budúcnosti.

Organizátori pripravili účastníkom aj dotazník, v ktorom mohli anonymne vyjadriť svoj názor na túto problematiku. Z jeho vyhodnotenia vyplynulo, že všetci 42 respondenti, ktorí ho vyplnili a odovzdali, sú za to, aby sa konferencie v budúcnosti konali a 23 (55 %) bolo za to, aby to bolo s dvojnásobnou periodicitou. Až 41 (98 %) označilo, aby bola určená všetkým, ktorí sa venujú výskumu a ochrane cicavcov. Pomerne tes-

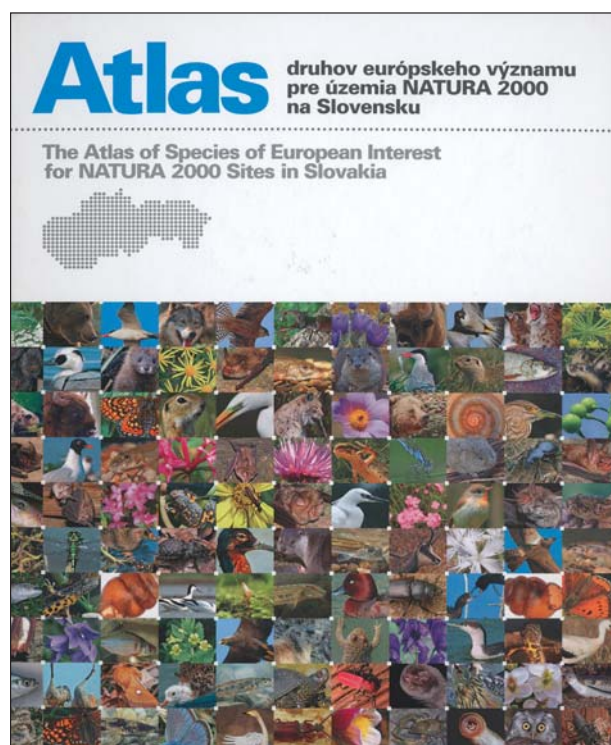
ne vyšli odpovede na možnosti, či ďalšie konferencie zamerať len na Slovensko a jeho regióny, alebo aj širší európsky priestor, keď 18 respondentov (43 %) navrhlo, aby sa konferencia venovala Slovensku a okolitým štátom a 17 (40 %) Slovensku a Európe. 25 (60 %) navrhlo publikovať výstupy z konferencie v niektorom z periodík.

Záver

Desať konferencií Výskum a ochrana cicavcov na Slovensku ukázalo, že daná problematika je naozaj aktuálna (zrodili sa na nich napríklad aktivity zamerané na sysla pasienkového, pripravilo celoslovenské mapovanie vydry riečnej, rozbehla si-zyfóvská príprava Atlasu cicavcov Slovenska, ktorý by mal byť vydaný v budúcom roku a pod.), a preto je potrebné sa v dvojnásobných intervaloch stretávať aj naďalej a vymieňať si aktuálne poznatky a informácie.

Peter Urban

Pozoruhodný atlas druhov európskeho významu

Tak ako biodiverzita (t. j. biologická rozmanitosť) má viaceré úrovne (ekosystémovú, druhovú, vnútrodruhovú), aj ochrana prírody má rôzne potrebné úrovne – od zón bezzásahovosti až po potrebu obhospodarovania územia človekom. Treba len múdro a citlivo rozlíšiť, aká forma starostlivosti je vhodná pre konkrétne územie. Takýto pohľad dáva konečne aj človeku miesto, ktoré mu v prírode patrí, a predstavuje ho nielen ako deštruktora, ale aj ako tvorcu biodiverzity. Dosiahnutie takéhoto stavu v ochrane prírody je cieľ akiste veľmi odvážny, lebo niekedy je ťažko odlišiť jedno od druhého a ako ľahko sa môže jedno premeniť na druhé.

NATURA 2000 poukazuje na potrebu integrácie síl krajín Európskej únie nielen v oblasti ekonomiky a obchodu, ale aj ochrany prírody. V sieti európsky významných území dovoľuje využiť širokú škálu manažmentu území na udržanie priaznivého stavu biotopov populácií, druhov i spoločenstiev. To je memento pre novú éru v ochrane prírody a to sú úvodné slová Dany Šubovej, riaditeľky Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši, v ich novej publikácii s názvom **Atlas druhov európskeho významu pre územia NATURA 2000 na Slovensku**. Vyšla vo Vydavateľstve SLOVART v Bratislave koncom tohto roka.

Toto obsažné, až 520-stranové dielo, je výsledkom kolektívu autorov, ktorí napísali jednotlivé kapitoly nasledovne: Súvislá európska sústava chránených území NATURA 2000 (Leonard Ambróz), Metodická časť (Pavol Meraďa jun., Ľubomír Vidlička), Machorasty (Katarína Mišková, Anna Kubinská, Rudolf Šoltés) Cievnaté rastliny (Pavol Meraďa jun., Iva Hodálová), Mäkkýše (Tomáš Čejka), Článkonozce (Ľubomír Vidlička), Ryby (Jaroslav Černý), Obojživelníky a plazy (Ján Krištofik), Vtáky (Alžbeta Darolová) a Cicavce (Ján Krištofik). Kniha je bohatá ilustrovaná, predovšetkým fotografiami 78 autorov, v kapitolách venovaných machorastom a cievnatým rastlinám doplnená farebnými kresbami Zuzany Komárovej a v časti Bezstavovce Tomáša Kizeka. Celkovo sa je v knihe v slovenskom a anglickom jazyku predstavených 231 druhov európskeho významu, z toho 47 druhov rastlín a 184 živočíchov. Pri jednotlivých druhoch je popísaná morfológia, ekológia, celkové rozšírenie, rozšírenie na

Slovensku, faktory ohrozenia a niektoré zaujímavosti. Text je doplnený mapami aktuálneho rozšírenia druhu vo svete a na Slovensku.

Žiaľ, tento skvelý atlas nevyšiel vo veľkom náklade a bol navyše vydaný vďaka projektu NATURA 2000 v celoživotnom vzdelávaní, podporeného Ministerstvom životného prostredia SR a zo štrukturálnych fondov Európskej únie, takže by ste ho zatiaľ márne hľadali v knižničkách. Avšak podľa vyjadrenia redakcie Vydavateľstva SLOVART, v budúcom roku je plánované druhé vydanie atlasu v skrátennej forme, teda iba v slovenskom jazyku.

(red)

